

ПОНЯТТЯ НАЛЕЖНОГО СПОСОБУ ЗАХИСТУ ПРИ ОСКАРЖЕННІ РІШЕНЬ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Горбалінський В.В.,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Горбалінський В.В. Поняття належного способу захисту при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень в адміністративному судочинстві

У статті розкривається зміст поняття належний спосіб захисту при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень в адміністративному судочинстві. У статті досліджується судова практика щодо обрання та застосування належного способу судового захисту, висвітлюється співвідношення таких категорій як належний спосіб судового захисту і ефективний спосіб судового захисту. Робиться висновок, що належним, при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень, є спосіб захисту, який не суперечить закону, відповідає обставинам справи та призначенню судового захисту, а також є ефективним у спірних правовідносинах і призведе до ефективного захисту порушеного права, свободи чи інтересу. Обґрунтовується, що належний спосіб захисту має відповідати критеріям: достатності, виконуваності, не порушувати права чи інтереси інших осіб, не суперечити закону. Звертається увага на те, що положення Конституції України, Європейської конвенції з прав людини та практики Європейського суду з прав людини є засадами визначення належності обраного способу захисту в аспекті того, що він не суперечить закону і забезпечує ефективний захист прав, свобод та інтересів особи при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень. У статті з'ясовується, що суди, при оцінці належності обраного способу захисту при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень, також мають одночасно визначати і його ефективність. Доводиться, що суди, оцінюючи належність обраного позивачем способу захисту порушених прав, свобод та інтересів при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень, мають також визначити, чи є цей спосіб ефективним, обираючи належний і ефективний спосіб захисту суд має виходити керуючись верховенством права та принципом пропорційності, що означає, що вибір і застосування способу захисту прав, свобод та інтересів при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень має бути виправданим, обґрунтованим та співмірним з правопорушенням. Робиться висновок, що суд не повинен відмовляти у позові лише через те, що обраний позивачем спосіб захисту не передбачений законом. У таких випадках судам слід виходити із загальних принципів захисту прав, свобод та інтересів, викладених у Конституції України та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, практиці ЄСПЛ.

Ключові слова: адміністративне судочинство, суд, способи захисту, належний спосіб захисту, ефективний спосіб захисту, рішення суб'єкта владних повноважень, оскарження.

Gorbalinsky V.V. The concept of the proper method of protection when challenging the decisions of subjects of authority in administrative proceedings.

The article reveals the meaning of the concept of the proper method of protection when challenging the decisions of the subjects of authority in administrative proceedings. The article examines judicial practice regarding the selection and application of the proper method of legal protection, highlights the relationship between such categories as the proper method of legal protection and the effective method of legal protection. It is concluded that, when appealing against the decisions of the subjects of authority, the appropriate method of defense is one that does not contradict the law, corresponds to the circumstances of the case and the purpose of judicial protection, and is also effective in disputed legal relations and will lead to effective protection of the violated right, freedom or interest. It is substantiated that the proper method of protection must meet the following criteria: sufficiency, enforceability, not to violate the rights or interests of other

persons, not to contradict the law. Attention is drawn to the fact that the provisions of the Constitution of Ukraine, the European Convention on Human Rights and the practice of the European Court of Human Rights are the basis for determining the appropriateness of the chosen method of protection in the aspect that it does not contradict the law and ensures effective protection of the rights, freedoms and interests of the person in the event of an appeal decisions of subjects of power. The article reveals that the courts, when assessing the appropriateness of the chosen method of protection when challenging the decisions of the subjects of power, must also determine its effectiveness at the same time. It is proved that the courts, evaluating the appropriateness of the method chosen by the plaintiff to protect the violated rights, freedoms and interests when appealing the decisions of the subjects of authority, must also determine whether this method is effective, choosing the appropriate and effective method of protection, the court must be guided by the rule of law and the principle proportionality, which means that the choice and application of the method of protection of rights, freedoms and interests when challenging the decisions of subjects of power must be justified, justified and proportionate to the offense. It is concluded that the court should not reject the claim only because the method of defense chosen by the plaintiff is not provided for by law. In such cases, the courts should proceed from the general principles of protection of rights, freedoms and interests set forth in the Constitution of Ukraine and the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the practice of the European Court of Human Rights.

Key words: administrative proceedings, court, methods of protection, proper method of protection, effective method of protection, decision of the subject of authority, appeal.

Постановка проблеми. Ефективність реалізації суб'єктивних публічних прав особиможє бути представлена як важливий принцип, критерій реалізації якого пов'язаний з досягненням як формально-правової, так і кінцевої фактичної мети права, що виражається у співвідношенні між отриманим результатом реалізації права, у тому числі в наслідок його захисту, з тією метою, яку прагне досягти особа у публічно-правових відносинах. Тому, звертаючись за захистом порушених прав, свобод та інтересів при оскарженні рішень суб'єкта владних повноважень особа прагне досягти певного результату, який напряду залежить не тільки від ефективності, а також і від належності обраного способу захисту. І тому не випадково, у чисельних судових рішеннях ефективність правосуддя пов'язується з ефективністю та належністю обраного позивачем способу судового захисту.

У зв'язку з чим стає актуальним питання розуміння сутності поняття належний спосіб судового захисту при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень. Тому важливо у правозастосуванні розуміти всі аспекти такої властивості способів захисту при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень, як належність, зокрема це стосується тих випадків, коли застосовується спосіб захисту, який у законі не передбачено, але який закону не суперечить і є більш ефективним.

Стан опрацювання цієї проблематики. Не зважаючи на існування чисельних наукових праць, присвячених проблемам ефективності адміністративного судочинства, існуючої багаторічної судової практики адміністративних судів, проблема належного способу судового захисту в адміністративному судочинстві залишається не вирішеною, що в кінцевому рахунку породжує проблеми у правозастосовній практиці та здійсненні судочинства. Досліджень, які б комплексно і системно висвітлювали питання належного способу судового захисту в науці недостатньо, хоча окремо можна відмітити праці В.М. Бевзенка, Я.О. Берназюка, О.В. Бринцева, О.В. Кузьменко, Т.О. Коломоєць, Р.М. Мельника, Т.П. Мінки, М.І. Смоковича та ін., в яких фрагментарно затрагувалася ця проблематика. Тому, сьогодні є актуальним і доцільним здійснення дослідження питань обрання належного способу судового захисту при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень в адміністративному судочинстві України.

Метою статті є з'ясування змісту і сутності поняття належного способу судового захисту в адміністративному судочинстві при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень.

Виклад основного матеріалу. Науковці визначають способи захисту права, як передбачені законом дії, що безпосередньо спрямовані на захист права. Такі дії є завершальними актами захисту у вигляді матеріально-правових дій або юрисдикційних дій щодо усунення перешкод на шляху здійснення суб'єктами своїх прав або припинення правопорушень, відновлення становища, яке існувало до порушення. Саме застосування конкретного способу захисту порушеного чи запереченого права і є результатом діяльності по захисту прав [1].

Особа, яка звернулася захистом прав, свобод чи інтересів при оскарженні рішення суб'єкта владних повноважень може обрати ті способи захисту, які передбачені у ч. 1 ст. 5 КАС України. При цьому процесуальний закон дозволяє особі обрати і інший спосіб захисту, який не суперечить закону і

забезпечує ефективний захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (ч. 2 ст. 5 КАС України) [2].

Адміністративний суд, отримавши позовну заяву має встановити способи захисту, про які просить позивач. А вирішуючи публічно-правовий спір адміністративний суд повинен визначити належний і ефективний спосіб захисту, з вказуванням предмету і змісту позову, тих вимог про які просить позивач. При цьому суд має застосувати конкретний спосіб захисту, який має відповідати обставинам справи, бути адекватним і спів мірним з ними справи і залежить від змісту суб'єктивного права, за захистом якого звернулася особа.

Аналізуючи судову практику слід звернути увагу, що суди, здійснюючи судовий захист і оцінюючи обраний позивачем спосіб захисту дуже часто відмовляють у задоволенні позовних вимог посилаючись на те, що «позивачем обрано неналежний спосіб захисту» або «обраний спосіб судового захисту не відповідає тим способам захисту, які визначені у законодавстві».

Причиною тому є, як зазначає О. Бринцев є те, що протягом тривалого часу в судових рішеннях домінував підхід, закладений позитивістською правовою традицією. У численній кількості рішень вітчизняні суди, зокрема Верховний Суд України та вищі касаційні суди, вказували на необхідність існування чіткого зв'язку між правопорушенням та способом захисту права, який заздалегідь визначений законом, договором. Обрання позивачем неналежного способу захисту права вважалося непереборною підставою відмови у позові [3, с. 73].

Хоча у судовій практиці вже сформульовано певні правові позиції щодо «належного способу захисту» і «застосовності більш ефективного судового захисту» при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень, варто наголосити на тому, що законодавчі обмеження способів захисту, визначених у ч. 1 ст. 5 КАС України [2] підлягають застосуванню з огляду на конституційні положення ст.ст. 55 та 124 Конституції України [4], а також приписам ст. 13 Конвенції про захист прав людини та практики [5] ЄСПЛ. Відповідно до міжнародних стандартів кожна особа має право на обрати незаборонений у законі спосіб захисту, якщо вважає, що він є ефективним.

Хоча ч. 1 ст. 5 КАС України і містить певні обмежувальні положення стосовно способів захисту при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень, однак вимоги ефективності судового захисту, з огляду на ч. 2 ст. 5 КАС України можуть бути і іншими. При цьому ефективність судового захисту пов'язується з вимогами «належного способу судового захисту», «способу захисту який не суперечить закону» [2].

Для того, щоб вирішити це завдання не достатньо керуватися критерієм ефективності. Способи захисту мають бути й належними. Отже, важливим етапом у визначенні ефективності судового захисту є обрання позивачем того способу захисту, який не суперечить закону. Мова йде про оцінку належності обраного способу захисту, яку має здійснювати як позивач, право, свобода чи інтерес якого порушені рішенням суб'єкта владних повноважень, так і суд, вирішуючи публічно-правовий спір. Суд може захистити порушені права, свободи чи інтереси особи і в інший спосіб, який не суперечить закону, але є таким, що відповідає змісту порушених прав, свобод і інтересів, обставинам справи і характеру правопорушення.

Суд не повинен відмовляти у позові лише через те, що обраний позивачем спосіб захисту не передбачений законом. У таких випадках судам слід виходити із загальних принципів захисту прав, свобод та інтересів, викладених у Конституції України та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, практиці ЄСПЛ. Крім того, при визначенні належності обраного позивачем способу захисту порушеного права при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень, слід також звертати одночасно увагу і на його ефективність.

Зараз судова практика Верховного Суду щодо способів захисту прав, свобод та інтересів особи при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень виходить з того, що, по-перше, обраний спосіб захисту має бути належним та ефективним. Суди, оцінюючи належність обраного позивачем способу захисту порушених прав, свобод та інтересів мають також визначити, чи є цей спосіб ефективним. Обираючи належний і ефективний спосіб захисту суд має виходити керуючись верховенством права та принципом пропорційності, що означає, що вибір і застосування способу захисту прав, свобод та інтересів при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень має бути виправданим, обґрунтованим та співмірним з правопорушенням. Пропорційність при обранні належного способу захисту враховує розумний баланс інтересів між порушеним правом та характером правопорушення і його наслідками.

Таким чином, належність способів захисту слід пов'язувати з таким критеріями, як його відповідність закону, обставинам справи та меті судового захисту. Належним слід вважати спосіб захисту, який не суперечить закону та призначенню судового захисту, і призводить до бажаного результату, ефекту (ефективність судового захисту).

Обрання належного способу судового захисту прав, свобод та інтересів осіб пов'язано з такими критеріями-умовами: обраний спосіб захисту має бути доцільним, не порушувати права та інтереси інших осіб, бути співмірний з порушеним правом.

Належність способів захисту порушених прав, свобод і інтересів при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень має відповідати такій вимозі, як достатність. Спосіб захисту прав, свобод чи інтересів осіб при оскарженні рішень суб'єктів владних втілює у собі призначення судового захисту, тобто ту мету, яку прагне досягти особа, права чи інтереси якої порушені рішенням суб'єкта владних повноважень. Особа має обрати такий спосіб захисту, який виходить зі змісту правопорушення та конкретного результату, якого прагне отримати особа внаслідок судового захисту. Тому особа, може обрати декілька способів судового захисту в одній позовній заяві. Однак, обираючи способи захисту прав, особа повинна розуміти, що їх має бути достатньо і кожний обраний спосіб захисту в сукупності сприяє максимальному поновленню порушеного права чи інтересу рішенням суб'єкта владних повноважень і задовольняє зацікавлену особу, при цьому не відбувається порушення прав, свобод чи інтересів інших осіб.

Належним є спосіб захисту, який відповідає умовам виконуватості. Обираючи спосіб захисту порушеного права, свободи чи інтересу особа, а також суд мають розуміти, що в подальшому таке судове рішення може бути виконано. Для прикладу варто навести судову практику у справі № 380/2696/21 про поновлення особи на посаді судді [6].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що належним, при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень, є спосіб захисту, який не суперечить закону, відповідає обставинам справи та призначенню судового захисту, а також є ефективним у спірних правовідносинах і призведе до ефективного захисту порушеного права, свободи чи інтересу. Належний спосіб захисту має відповідати критеріям: достатності, виконуватості, не порушувати права чи інтереси інших осіб, не суперечити закону.

Положення Конституції України, Європейської конвенції з прав людини та практики Європейського суду з прав людини є засадами визначення належності обраного способу захисту в аспекті того, що він не суперечить закону і забезпечує ефективний захист прав, свобод та інтересів особи при оскарженні рішень суб'єктів владних повноважень. Суди, при оцінці належності обраного способу захисту також мають одночасно визначати і його ефективність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про способи захисту права у публічно-правових відносинах URL: <http://kdkako.com.ua/pro-sposoby-zahystu-prava-u-publichno-pravovyh-vidnosynah/>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 15.12.2017 № 2747-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
3. Бринцев О. Кваліфікуючі ознаки поняття способу судового захисту права в контексті судової реформи. *Право України*. № 9, 2017. С. 70–76.
4. Конституція України: Конституція, Закон України від 28.06.1996: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04 листопада 1950 року: URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
6. Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 12.10.2021 р. Справа № 380/2696/21 URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/100365875/>.